

СТРОЕЖ НА ХУДОЖЕСТВЕНАТА ТВОРБА

*заглавие, мото, сюжет, фабула, композиция,
елементи на композицията, основна идея*

ЗАГЛАВИЕ

Заглавието изразява кратко и убедително оценката за това, което пише авторът. Подборът на заглавие на дадена литературна творба е съществен момент в процеса на създаването ѝ. Едновременно с това заглавието има и обобщаващ характер, очертава типичното за времето, което е художествено пресъздадено в литературното произведение.

МОТО

Цитат, който се поставя в началото на литературното произведение или отделна негова част и е във връзка със съдържанието.

СЮЖЕТ

Подборът, подреждането, разполагането във времето и пространството на събитията от разказаната история в художествения текст. Сюжетът не представя всичко случило се, а само това, което е значимо от гледна точка на автора и поставените проблеми. По-важните събития са по-разгърнати, другите – само споменати и служат като връзки между основните.

Различните **сюжетни техники** също изразяват някаква художествена позиция и служат за засилване на повествователното напрежение:

- **ретардацията** забавя някакъв момент, за да засили интереса към развръзката му или към някакво следващо случване;
- **ретроспекцията** размества хронологията на действието с цел да акцентува върху някакъв негов момент и след това се връща да разкаже предисторията му („Една българка“, Вазов);
- **интроспекцията** вмъква ситуация или по-малък разказ в основния за пояснение на герой или на самата история (в „По жицата“ на Йовков разказът на Гунчо се вмества в разказа за срещата му с Моканина, но в самата семейна история са вмъкнати още отделни истории – за децата, за Нонка, за бялата лястовица)

ФАБУЛА

Понятието фабула идва от латински, който се извежда от глагола правя, става (в най-общия смисъл). Това определя и основното значение на фабулата като литературен термин - ставането, случката. Творческа предпоставка за създаването на литературно-художественото произведение, етап от идейно-тематичното му програмиране, преди да се пристъпи към творческото му въплъщаване. Фабулата следва след темата и замисъла, а върви след сюжета. В по-ранни епохи понятието фабула означавало изобщо цялото произведение, цялата разказана история, например в ритуалния възглас в древните театри.

КОМПОЗИЦИЯ

Организация, начини на свързване на основните компоненти в текста. Например „композиция на сюжета“, „композиция на пейзажа“ в епическия текст или „композиция на лирическите фрагменти“ (строфи, тематични цялости) в поетическия. Оформянето на началото и края, отношенията между тях се обозначават като **композиционна рамка** (например описанието на „мъгливия ден“ в началото и на „мъглите в очите на Стоилка“ в края на „Задушница“ от Елин Пелин).

ЕЛЕМЕНТИ НА СЮЖЕТА

Структурата на сюжета осигурява целостта на разказаната история:

- **експозицията** (не е задължителен компонент) разказва предисторията на основните събития (началото на „Една българка“, в което са представени времето и мястото на събитията и главната героиня);

- **завръзката** е първият момент от същинското действие, който дава тласък на всички следващи (първата среща на баба Илийца с бунтовника в „Една българка“);
- **кулминацията** е върховият епизод, в който основните конфликти достигат максимума на изразяването си (борбата на Баба Илийца с кола на брега на Искъра от „Една българка“ кражбата на парите в „Гераците“, които като аналогия на „златната ябълка“ от приказката за тримата братя указват заплахата за загубата на семейното благополучие); в по-големите епически текстове с повече от една сюжетна линия може да има и повече от една кулминация (смъртта на Елка в „Гераците“ е знак за погубването на човечността и красотата в нравствения план на повествованието);
- **развързката** е краят на действието с резултатите от него – те невинаги са решение на поставените в началото проблеми, но подсказват причините за тази невъзможност (смъртта на Рада, Бойчо, Соколов в края на „Под игото“ доказва, че народът все още не е готов да случи пожеланата свобода);
- **епилогът** (не е задължителен компонент) е следистория на вече завършилия разказ, допълваща илюзията за истинност и оценяваща повествованието от една вече дистанцирана във времето гледна точка (финалът на „Една българка“, разказващ за оживяването на внучето и израстването му до един от защитниците на новата българска държавност)

ТЕМА

Съществен компонент на литературно-художественото произведение, конкретизация на литературно-художествения замисъл, посредством поредица от жизнени събития и прояви, развълнували въображението на творческата личност. В по-големите епически текстове, с повече от една сюжетна линия, може да има и повече от една тема. Тогава говорим за основна (главна) тема и подтеми, които се развиват паралелно с главната.

ИДЕЯ

Основна мисъл в творческата проява (научна, философска, художествена), органически свързана и изразена чрез нея; в тесен смисъл в литературното творчество – художествено-естетически осмислен възглед относно типични явления и представители на действителността. Идеята добива художествен облик и наред със светогледа на автора изразява и естетическия му идеал. Художествената идея споява в органическо единство всички компоненти на литературното произведение, като ги преосмисля естетически, без да бъде изразена в него под форма на сентенция или на „поука“. Идеята може да бъде загатната в наслова на произведението или обобщена в образ или символ. При обемните произведения, наред с основната художествена идея могат да бъдат изразени и други, концептуално сродни с нея. Разкриването и изясняването на художествената идея се постига посредством литературнокритически анализ. Както творческият замисъл, така и темата са отражение на художествената идея, но поначало те са различни от нея, понеже предхождат произведението, а художествената идея е органически свързана и произтича от него.

ПОДБРАЛ:

*Веселин Димитров Цветков; 11 „А“;
СОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ – Севлиево;
учебна 2007/08 год.*